

Mesto - duch, duša, telo

Peter Sedláček, Miro Sopko, Ľubo Šlachta

Mesto je kniha. Na počiatku, pred vznikom mesta bol človek ahistorickou bytosťou, a to nielen preto, že dva nové javy "mesto" a "písmo" sa v podstate prekrývajú, ale aj preto, že samo mesto, len čo sa zjavilo, bolo istým špecifickým mocným nadjazykovým písmom – zložitou a vzácnou ideografiou, ktorú môže do dnešného dňa dokonca i moderný človek, ak chce a ak vynaloží aspoň elementárne úsilie, bez väčších ťažkostí prečítať! ⁽⁴⁾

Na začiatku sa zhodnime, že mestský fenomén najlepšie pochopíme, ak do existencie tohto javu nahliadneme cez jeho ducha, dušu a telo. Otvorme knihu a začnime čítať. To čo je v nej napísane, je dušou knihy, to čo človek pri jej čítaní prežíva, je jej duchom, telom je kniha samotná a jej písmená.

Objasníme si, že duša mesta je to, čo je v ňom najvnútornejšie, je duchovným princípom mesta. Duchom rozumieme charakteristický prejav fenoménu, autentický zážitok. Priestorom k existencii duše a ducha, a hlavne súvislosti medzi nimi, je telo mesta. Analógiou môže byť predstava ľudského oka, kde jeho zmyslom - dušou je zrak a duchom zážitok z videného. Aké prekvapujúce je pozeráť sa na prvý sneh. Sídlo ako miesto je významným rámcom, do ktorého a vzhľadom ku ktorému človek rozvrhuje svoj život a svoj pokus o jeho zmysluplné naplnenie. Mesto je historicky vzniknutou podobou ľudského sveta, tak ako kniha. ⁽⁵⁾

Vysvetlíme si konkrétnejšie: Každému je jasné, čo je dušou miest ako Piešťany, Modra, Trnava, či Banská Štiavnica. Dušou mesta je to, čo má v ňom najväčšiu cenu, je duchovným princípom mesta. Je priestorom životného hľadania, prostriedkom pre udržanie celku uprostred životných pohybov. ⁽²⁾ Je schopnosťou mesta prehodnocovať vonkajšie súvislosti aj svoje vnútorné možnosti a vyhľadávať svoj charakter – ducha, a to všetko uprostred premenlivosti. Dušou knihy je jej obsah, myšlienka, zmysel. Núti človeka o nej premýšľať a ovplyvňuje jeho náhľad, očakávania a jeho chovanie.

Duša je schopnosť rozvrhovať svoje možnosti a možnosti iných, tvoriť a zúčastňovať sa spolupráce, je vzťahom k sebe, k okoliu a svetu. Predstavuje dar a zároveň starosť, úlohu. Žije v životnej súvislosti, včerajšok mesta je neodpojiteľne zabudovaný do jeho dneška a nepochybne neodlúčiteľne zviazaný s jeho zajtrajškom. ⁽²⁾ Tak ako kapitoly knihy nasledujú jedna za druhou, dej minulých ovplyvňuje budúce a naopak, aj náhľad na prečítané sa mení s tým ako obraciame listy.

Najvyšší kvet hmoty je duch. ⁽¹⁾ Úzko súvisí so zažívaním charakteru, atmosféry javu, v našom prípade mesta. Charakter spočíva v harmónii či disharmónii medzi vonkajším a vnútorným svetom, medzi telom a dušou. Miesto predstavuje účasť architektúry na pravde, pričom architektúra predstavuje zviditeľňovanie génia loci – ducha miesta. ⁽¹⁾

Cítiť ducha miesta znamená identifikovať sa s jeho dušou a orientovať sa v jeho tele. Identifikácia s dušou predpokladá určitý pozitívny vzťah k daniu a emotívnu zviazanosť s ním. Identita znamená priviesť človeka k tomu, čo je pôvodné a podstatné - prirodzené. Orientácia je záležitosťou spoznania a pochopenia priestoru. Prirodzenosťou dobrého sídla by mal byť silný duch. Len vtedy jeho obyvatelia a návštevníci dostanú možnosť skamarátiť sa s jeho dušou a prežiť úžas fenoménu autentickej atmosféry. Každé mesto má právo na nenahraditeľnú autenticitu, ktorá sa nechápe ako sebestačnosť, ale ako osobitosť duše v tele, ktorú je treba pestovať. Autor knihy sa musí postarať, aby mala v sebe niečo silné, čo spôsobí, že človek neprestane čítať a obsah knihy prežije.

Tvorenie tela mesta nesmie nikdy strácať zo zreteľa, že v prvom rade ide o kultiváciu prostredia a formovanie sídla ako kultúrneho fenoménu. Usporiadavaním priestoru sú zároveň usporiadavané a vo fyzickom tvare zviditeľňované významy, ktoré vyjadrujú, ako daná spoločnosť a doba chápe svoj svet. Kultúrny zmysel mesta spočíva v tom, že mesto svoju vonkajšiu podobu ako aj vnútornú organizáciu všetkých procesov sprítomňuje a formuje určitý rád a významovú štruktúru života jeho

obyvateľov, celkovú súvislosť, v ktorej sa človek svojim každodenným životom ocitá. ⁽⁵⁾ Mesto nemožno chápať ako statický predmet, ale ako dynamický organizmus, ktorý by sa mal nachádzať v organickom poriadku, rovnováhe.

Telo je knihou bez konca. Každá spoločnosť v nej môže čítať a súčasne vpisovať nové písmená, vety alebo celé kapitoly. Iba ak to, čo je napísané dáva zmysel a smeruje niekam, duša knihy je dobrá a jej duch sa udrží a prežije v čitateľovi. Nedá sa polemizovať, či duša je, alebo nie je. Môžeme len odhadnúť, či je dobrá, horšia alebo zlá.

Konečnú podobu ducha, duše a tela nemožno jednoznačne definovať. Je možné prijímať pochopenie, ktorého podstatou je otvorenosť, nedefinitíva. Ani dobré nie je konštantné a uzavreté. Ide o dobré dianie a neustálu pripravenosť k účasti na hľadaní a činení dobrého.

Každá uzavretá definícia platí len dočasne. Ak sa snažíme všetko vymedziť, postihnúť niečo totálne, bez prirodzenej otvorenosti, vždy sa dostaneme do krízy. Ľuďmi zavinené krízy (aj tie architektonické) možno spoľahlivo odvodiť z pýchy, namyslenej trúfalosti a suverénnej povýšenosti. Novovek ľudskú zodpovednosť egocentricky nasmeroval. Je vekom svetového názoru, ktorý nepozná pluralitu sveta. Svet je v skutočnosti celkom v skutkoch účastníkov, v otvorenosti novému a v otvorenosti dobrým, či zlým koncom. ⁽²⁾

Túto knihu nie je možné zavrieť.

Pochopenie a osvojenie si problematiky mesta je pre architekta – urbanistu nevyhnutné. Musí dokázať správne rozanalyzovať fenomén ľudského sídla a vstúpiť do neho so svojimi myšlienkami a návrhmi. A v prípade pokusu o návrh celého mesta sa uvedené skutočnosti stávajú základným kritériom jeho životaschopnosti.

Z dejín architektúry poznáme viacero príkladov snahy o vytvorenie mestského útvaru bez akýchkoľvek predchádzajúcich sídelných aktivít v danom priestore. Z dôb antiky stačí spomenúť mená ako Milét, či Priene, Aigues Mortes zo stredoveku, renesančné Nové Zámky alebo klasicistický Washington. Ani v "modernom" 20. storočí snahy o zvládnutie problémov spojených s takýmto významným počínom neprestávali, práve naopak. Wagnerovo Svetové mesto, Wrightov Broadacre City, či Le Corbusierove Slnéčné mesto naznačili narastajúcu potrebu zaoberať sa mestským osídlením čoraz intenzívnejšie. Nové netradičné nápady musia byť schopné vysporiadať sa s preľudnenosťou planéty, ako metabolisti a Kezo Tange, a zachovať osvedčenú rovnováhu "mestskej knihy". Inak nemajú šancu na prežitie.

Takéto riešenie sme sa pokúsili ponúknuť v principiálnom návrhu mesta budúcnosti v Čunove. Telo tvoria tri univerzálne výškové budovy, horizontálne obytné mosty a kultúro-spoločenská podzemná časť. Autentický charakter je vnímaný vďaka duši – prepracovanému systému vzťahov ľudí k architektúre, architektúry k prostrediu a situácii.

Zoznam použitej literatúry:

1. Norberg-Schulz, Ch.: *Genius Loci*, Odeon, Praha, 1993
2. Palouš, R.: *Totalismus a holismus*, Karolinum, Praha, 1996
3. Hruza, J.: *Teorie města*, Nakladatelství České akademie věd, Praha, 1965
4. Petrovič, D.: *Veže ako vertikálne mestá*, *Designum* 3/1995
5. Halík, P., Kratochvíl, P., Nový, O.: *Architektura a město*, Academia, Praha, 1996